

PREGLED EVROPSKIH STANDARDA O NEPRIMERENOM UTICAJU NA PRAVOSUĐE

Sufinansira
Evropska unija

EVROPSKA UNIJA

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope

PREGLED EVROPSKIH STANDARDA O NEPRIMERENM UTICAJU U OKVIRU SUDSTVA

Mirjana Visentin

Konsultant Saveta Evrope

Decembar 2022. godine

*Pregled evropskih standarda o
neprimerenom uticaju u okviru
sudstva*

*Mirjana Visentin
Konsultant Saveta Evrope*

Ova publikacija je pripremljena uz
finansijsku podršku Evropske unije
i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva
odgovornost autora i ni u kom
slučaju ne predstavlja zvanične
stavove Evropske unije ni Saveta
Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda
(do 500 reči), osim za komercijalne
svrhe, pod uslovom da je očuvan
integritet teksta, da se izvod ne
koristi izvan konteksta, da ne daje
nepotpune informacije niti na
neki drugi način dovodi čitaoca
na pogrešne zaključke o njegovoj
prirodi, obimu ili sadržaju teksta.
Izvor teksta je uvek obavezno
navesti na sledeći način
"© Savet Evrope, 2023". Sve druge
zahteve za reprodukciju/prevod
dela i celog teksta, treba uputiti na
Direktorat za komunikacije, Savet
Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili
na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja
se odnosi na ovu publikaciju treba
uputiti na adresu: Council of Europe
Department for the Implementation
of Human Rights, Justice and Legal
Co-operation Standards
F-67075 Strasbourg Cedex
www.coe.int

Dizajn:
DNA Communications

Fotografije:
XXXX XXXXXXXXXX

©Savet Evrope, decembar 2022.
Sva prava zadržana.
Licencirano Evropskoj uniji
pod uslovima

Sadržaj

PREGLED EVROPSKIH STANDARDA O NEPRIMERENOM UTICAJU U OKVIRU SUDSTVA	5
Mešanje u pravo na nezavisan i nepristrastan sud i na procenu prejudiciranosti od strane nadležnog sudskog tela: opšti standardi	6
Mešanje zbog učešća državnog službenika kao tužitelja u postupku	6
Mešanje zbog toga što je Ministarstvo pravde sudijama nametnulo obaveze izveštavanja u postupku koji je u toku	6
Mešanje zbog izjava Ministarstva pravde	7
Načelnik policije koji je prekoračio granice svoje dužnosti kako bi obavestio javnost o postupku	7
Okolnost da su poslanici u Parlamentu otvoreno doveli u pitanje punovažnost sudskih odluka i umešali se u njihovo izvršenje, stvarajući negativnu atmosferu u vezi sa pravnim radnjama strana u postupku, predstavlja dokaz o uključenosti politike u predmet i o kršenju pravičnog suđenja	7
Širi opseg slobode govora političara	7
Uticaj parlamentarne istrage na nezavisni sud	8
Izjave predsednika u kojima zahtev da administracija ne izvršava sudske presude nije bio usmeren na same sudove i nije kršio njihovu nezavisnost	8
Nema potrebe za nagađanjem o uticaju izjava državnih službenika na tok postupka za utvrđivanje kršenja prava na nezavisni i nepristrasni sud	8
Dovoljno je to što su izjave visokih zvaničnika dovele do nepovoljnog položaja pojedinca koji je zaključio da izgleda kako sudovi nisu nezavisni i nepristrasni	9
Neprijateljski nastrojena medijska kampanja može da utiče na nepristrasnost postupka i pretpostavku nevinosti	9
Razlika između opsežnog izveštavanja u štampi i neprijateljski nastrojene medijske kampanje	9
Opseg neprijateljski nastrojene medijske kampanje	10
Geografski opseg medijske kampanje	10
Nema dokaza da su medijsko izveštavanje podstakli državni službenici	10
Uticaj medijske kampanje na sudije	10
Značaj trenutka kada su date izjave: značajan vremenski period prošao je između izjava državnih službenika u štampi i suđenja	11
Značaj trenutka davanja izjava: izjave date u vezi sa postupcima u toku i pre nego što su oni došli u pravosudnu fazu	11
Spontana priroda izjava bez namere kršenja pretpostavke nevinosti	12
Kontekst izjava: izjave protiv sudija i tužilaca koje su izneli advokati u kontekstu krivičnog postupka	13
NEPOVEZANOST IZJAVA I KRIVIČNOG POSTUPKA	13
Osoba koja se direktno ili indirektno može identifikovati u izjavama koje krše pretpostavku nevinosti	14
Termini upotrebljeni u vezi sa osumnjičenim ili osuđenim licem koji krše pretpostavku nevinosti	14
Ravnoteža između slobode izražavanja i zaštite autoriteta pravosuđa i ugleda sudija i tužilaca	15
Održavanje autoriteta sudstva	15
Opseg kritike o sprovođenju pravde	16
Tužioci kao članovi sudstva	16
Izjava koja se očigledno odnosi na institucionalnu odgovornost	16
Državna tela ne bi trebalo da imaju pravo na tužbu zbog клевете u sopstvenom svojstvu	17
Društveni i politički kontekst objavljivanja	17
Novinari nisu odgovorni za izveštavanje o optužbama trećih strana protiv tužilaca	17
Razlika između činjeničnih navoda i vrednosnih sudova	17
Dovoljna činjenična osnova za vrednosni sud	18
Neosnovane optužbe za zloupotrebu položaja od strane tužioca u privatnom sporu: ne postoji kršenje slobode govora	19

Zahtev za dobrom verom i usklađenošću sa dužnostima i odgovornostima novinara koji daju izjave o sudijama i tužiocima	19
Objavljivanje u štampi bez uticaja državnih vlasti	20
Ograničenja slobode govora u cilju zaštite ugleda sudija i tužilaca	20
Način izražavanja	21
JAVNI KARAKTER IZJAVA	22
Klevetničke izjave sadržane u pismu hijerarhijski nadređenom licu	22
Objavljivanje u novinama	23
Uticaj klevetničkih izjava na sudije i tužioce	23
Vrsta kazne izrečene u postupcima u slučaju klevete	23
Delotvornost pravnih lekova za navodno uznemiravanje od strane provladinih medija	24

PREGLED EVROPSKIH STANDARDA O NEPRIMERENOM UTICAJU U OKVIRU SUDSTVA

Ovaj dokument sadrži kratak prikaz ključnih evropskih standarda o neprimerenom uticaju u okviru sudstva. Iako je Savet Evrope u Preporuci br. R (2000) 10 „O kodeksima ponašanja državnih službenika” prepoznao niz obaveza u vezi sa osiguranjem poštovanja prema sudstvu¹, Evropski sud za ljudska prava razvio je detaljnu sudsku praksu u okviru člana 6 Konvencije u vezi sa izjavama i ponašanjem državnih službenika za koje se smatra da potencijalno ugrožavaju pravo na nezavisan i nepristrasan sud. Pored toga, Sud smatra da izjave koje krše pravo na pretpostavku nevinosti pojedinaca u krivičnom postupku takođe prejudiciraju procenu činjenice od strane nadležnih pravosudnih organa, što se takođe može smatrati vidom mešanja u funkcionisanje sudstva. Osim izjava državnih službenika, sud je takođe uzeo u obzir mogućnost da neprijateljski nastrojena medijska kampanja može ugroziti pravičnost postupka, bez obzira na to da li se za sudiju može tvrditi da je pristrasan.

Drugi aspekt iz kojeg je Evropski sud ispitao primere neprimerenog uticaja i mešanja u rad² sudija i tužilaca jeste član 10 Konvencije, koji predviđa uspostavljanje ravnoteže između slobode izražavanja i ugleda sudija i tužilaca i autoriteta i nepristrasnosti sudstva.

Iako je ovaj pregled usredsređen na nezavisne i nepristrasne sudove i na ugled i autoritet sudstva, trebalo bi razmotriti i opseg slobode medija u Srbiji. U određenom broju presuda Evropski sud je procenio da li su neprijateljski nastrojenu medijsku kampanju koja je uticala na nezavisnost i funkcionisanje sudstva podstakli državni službenici. Evropski standardi o neprimerenom uticaju na sudstvo, samim tim, obuhvataju, bar u izvesnoj meri, pitanja kao što su sloboda i pluralizam medija. Naime, izveštaji EU o vladavini prava su u svoj pregled, pored informacija o postojanju dezinformacionih kampanja u štampi i na društvenim mrežama, uključili i ostale posebne standarde kao što su nezavisnost regulatornih tela za medije, transparentnost vlasništva nad medijima, postojanje adekvatnog javnog finansiranja i izbegavanje korišćenja javnih finansija za vršenje pritiska na medije, transparentnost i pravičnost u raspoređivanju oglašavanja ili subvencija, postojanje pravičnih, transparentnih i nediskriminatornih postupaka za dodelu operativnih licenci medijskim punktovima, kao i bezbednost novinara i pristupa informacijama. Monitor pluralizma medija, istraživačka alatka smišljena za prepoznavanje potencijalnih rizika po pluralizam medija u državama članicama Evropske unije, takođe obuhvata i države koje su kandidati za članstvo u EU, kao što je Srbija.

1 Preporuka Saveta Evrope br. R (2000) 10 „O kodeksima ponašanja državnih službenika” navodi da državni službenici treba da postupaju na politički neutralan način i da ne treba da pokušavaju da utiču... na odluke ili radnje državnih organa (član 4). U obavljanju svojih dužnosti, državni službenici ne bi trebalo da postupaju proizvoljno na štetu bilo kog lica, grupe ili tela i trebalo bi da propisno poštuju pravo, dužnosti i odgovarajuće interese drugih (član 6). Oni bi takođe trebalo da se ponašaju tako da se očuva i poveća poverenje javnosti u integritet, nepristrasnost i delotvornost javne službe (član 9).

2 Videti, na primer, izveštaj MPM iz 2022. u kojem se navodi: „U oblasti tržišnog pluraliteta, Srbija je izložena visokom riziku od 68%. Glavni rizici potiču od visoke koncentracije medija koji izveštavaju, kao i od komercijalnog i vlasničkog uticaja na uredničke sadržaje. Glavni primećeni uticaj jeste uticaj državnih i partijskih funkcionera na privatne medije, usled političkih veza sa pojedinim vlasnicima medija i marketinškim organizacijama. Ti uticaju vrše se uglavnom putem direktnog ugovaranja i javnih nabavki. Mnoge privatne redakcije su u vlasništvu pristalica vodećeg SNS-a. Promovisanje države bilo je uobičajeno i u medijima Javnog servisa. Sloboda i pluralizam medija naročito su izloženi nedostatku transparentnosti u procesu zajedničkog finansiranja medija, kao i u stalno prisutnoj zloupotrebi sredstava kroz šeme zajedničkog finansiranja projekata.”

Dostupno na: <https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/74703/MPM2022-Serbia-EN.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Mešanje u pravo na nezavisan i nepristrasan sud i na procenu prejudiciranosti od strane nadležnog sudskog tela: opšti standardi

Izjava državnih službenika i neprijateljski nastrojena medijska kampanja mogu da se umešaju u nezavisnost i nepristrasnost sudova. Zabrinutost zbog nepristrasnosti postupka može nastati kada se podnositelj predstavke ne žali na pristrasnost **sudije** koji postupaju u predmetu, **nego, sasvim nezavisno od ponašanja sudije**, kada gaji objektivno opravdan strah na osnovu činjenica koje se mogu potvrditi, a koje bi mogle da dovedu u pitanje nepristrasnost postupka. Takav strah može biti prouzrokovan ponašanjem ostalih državnih službenika ili neprijateljski nastrojenom medijskom kampanjom. U tom pogledu, čak i prividi mogu biti od izvesnog značaja, a tu je u pitanju poverenje javnosti koje sudovi moraju uživati u demokratskom društvu (Kinsky protiv Češke Republike).

— Osim toga, pretpostavka nevinosti obuhvata izjave državnih službenika o krivičnim istragama koje su u toku, a koje podstiču javnost na verovanje da je osumnjičeni kriv i **prejudiciraju ocenu činjenica koju sprovodi nadležni pravosudni organ** (Dovzhenko protiv Ukrajine; Pesa protiv Hrvatske). Međutim, član 6 stav 2 ne može sprečiti vlasti da obavestavaju javnost o krivičnim istragama koje su u toku, ali on zahteva da to rade na obziran i oprezan način koji je spojiv sa pretpostavkom nevinosti (Allenet de Ribemont, stav 38).

Mešanje zbog učešća državnog službenika kao tužitelja u postupku

Situacija u kojoj javna ličnost (predsednik države) koja inače ima institucionalnu ulogu u razvoju karijera sudija učestvuje kao privatni tužilac u postupku **može legitimno da pobudi sumnju u nezavisnost i nepristrasnost sudija** koji postupaju u tom predmetu (Thiam protiv Francuske).

— U okolnostima ovog predmeta nije bilo elemenata u prilog tvrdnjama da sudovi nisu nezavisni: predsednik nije pokrenuo niti tražio pokretanje krivičnog postupka, predmet nije bio političke prirode niti povezan sa javnom funkcijom predsednika, u izricanju presude protiv podnosioca domaće sudovi se nisu oslanjali ni na kakve dokaze koje je podneo predsednik (kome je dodeljen status civilnog tužitelja u slučaju elektronske prevare), nisu dostavljeni nikakvi dokazi da je predsednik nameravao da izvrši neprimeren uticaj na sud ili da optuženom uskrati mogućnost da se delotvorno brani (Thiam protiv Francuske).

— Uključivanje ministra pravde, u različitom stepenu, koji je sam pokrenuo predmetni postupak, važno je za procenu pravičnosti postupka (Grosam protiv Češke Republike).

Mešanje zbog toga što je Ministarstvo pravde sudijama nametnulo obaveze izveštavanja u postupku koji je u toku

Aktivnosti **Ministarstva pravde koje je redovnim sudovima nametnulo obavezu dostavljanja informacija o postupku** u vezi sa podnosiocem u cilju stvaranja negativne atmosfere za pravne radnje podnosioca ili vršenja direktnih pokušaja mešanja u taj postupak je [bilo neprihvatljivo] u sistemu zasnovanom na vladavini prava. Prema domaćem zakonu, Ministarstvo pravde **ima pravo da sakuplja informacije neophodne za državno upravljanje sudovima, ali** samo da bi se pratilo i ocenilo vođenje postupka u smislu principa dostojanstva postupanja sudija i etike i da li postupak trpi nepotrebna odlaganja. Međutim, samo Ministarstvo dalo je obrazloženje da su mu informacije bile potrebne zbog povećanog interesovanja medija za dati postupak. Obim traženih informacija premašio je ova ovlašćenja Ministarstva. Samim tim, Ministarstvo je tokom dve godine redovno dobijalo informacije o toku postupka koji je pokrenuo podnosilac, uključujući i imena sudija. U ovom kontekstu se ne može zanemariti to da je Ministar pravde imao pravo da pokrene disciplinski postupak protiv sudija. Ovde nije bila reč **o stvarnom dokazu o uticaju ili pritisku na sudije, već o značaju privida nepristrasnosti**. Ove aktivnosti nesumnjivo su upozorile sudije na to da se njihovi koraci u postupku u vezi sa podnosiocem budno prate. Ovo je pogotovo zabrinjavajuće kada se ima u vidu veza sa nekim od izjava političara o odgovornostima sudija i o njihovim mentalnim procesima, kao i njihovi navodi da bi učinili sve u svojoj moći da onemoguće uspeh podnosioca u postupku (Kinsky protiv Češke Republike).

Mešanje zbog izjava Ministarstva pravde

Ministar pravde je izjavio da su domaći sudovi „smelo i odlučno” osudili lica uključena u predmet. Ova **izjava najverovatnije je trebalo da stvori utisak kako je ministar pravde zadovoljan izrečenom presudom** br. 2444/2007 i da je želeo da Apelacioni sud podrži tu presudu. Imajući u vidu da, kao ministar pravde, on otegotvoruje, par excellence, politički autoritet odgovoran za organizovanje i pravilno funkcionisanje sudova, ministar je, shodno tome, **morao posebno da vodi računa o tome da ne kaže ništa što bi moglo da stvori utisak kako želi da utiče na ishod postupka u toku pred Apelacionim sudom**. U svetlu prethodno navedenog, izgleda da su reči koje je upotrebio ministar pravde prejudicirale odluku Apelacionog suda (Konstas protiv Grčke).

— Izjava ministra pravde za štampu („imamo devet sudija pod istragom, od kojih su mnogi već poslani na suđenje zbog korupcije.... Nadam se da neće biti timske duha koji nažalost postoji u brojnim oblastima...”) **data je u kontekstu opšte rasprave o korupciji među sudijama i nije se odnosila na krivicu uključenih sudija. Razgovor je ostao neutralan, a upotrebijene reči bile su umerene** (Malaescu protiv Rumunije, predstavka br. 43943/07, presuda od 9. jula 2013).

Načelnik policije koji je prekoračio granice svoje dužnosti kako bi obavestio javnost o postupku

Ovaj predmet privukao je veliko interesovanje opšte javnosti jer se odnosio na visokog funkcionera optuženog za primanje mita u procesu privatizacije. Iz tog razloga su državni funkcioneri, uključujući **načelnika policije, morali da obaveštavaju javnost** o postupku. Međutim, ta dužnost ne može opravdati sve moguće izbore reči, već se mora izvršavati uz poštovanje pretpostavke nevinosti osumnjičenog. (Pesa protiv Hrvatske).

Okolnost da su poslanici u Parlamentu otvoreno doveli u pitanje punovažnost sudskih odluka i umešali se u njihovo izvršenje, stvarajući negativnu atmosferu u vezi sa pravnim radnjama strana u postupku, predstavlja dokaz o uključenosti politike u predmet i o kršenju pravičnog suđenja

Niz **udruženih zvaničnih napora u slučaju otmice deteta da bi se ometalo izvršenje presude** uključio je i to što je nekoliko poslanika otvoreno dovelo u pitanje punovažnost sudskih presuda (zato što „im nedostaje elementarna logika” i da „nisu humane”, izražavajući nadu da će se „sudovi udostojiti da ponovo otvore predmet”), te da je Ministarstvo pravde ohrabrilo majku deteta da poveruje da će predmet biti ponovo otvoren, da je izvršitelj bio pod pritiskom da ne izvrši sudsku odluku, da je zakon menjan u korist majke deteta, da je vlada majci obezbedila pravnu i finansijsku podršku za postupak pred Sudom pravde Evropske unije, te da se majka kandidovala na izborima za parlament (Seimas) ispred stranke čiji su je članovi podržavali. Poslanici su imali pravo da ospore usklađenost domaćeg zakonodavstva sa Ustavom, ali je bilo jasno da je zahtev za takvom revizijom Ustava bio prilagođen posebnoj situaciji. Ti događaji su u celosti, a ne kao zasebni i odvojeni slučajevi, pokazali da postoje prima facie **dokazi o uključenosti politike u predmet i o sukobu sa pravičnošću procesa odlučivanja** u izvršavanju sudske naredbe za vraćanje deteta. Napori političara i ostalih funkcionera usmereni na stvaranje negativne atmosfere u vezi sa pravnim radnjama prvog podnosioca i ulaganje direktnih pokušaja mešanja u sprovođenje postupka nesumnjivo su upozorile sudije i ostale funkcionere da se njihovi koraci budno prate. (Rinau protiv Litvanije).

Širi opseg slobode govora političara

Izjave o krivici osumnjičenog dao je ministar unutrašnjih poslova Rumunije u zvaničnom kapacitetu, a ne političari. Shodno tome, te izjave se nisu mogle smatrati delom legitimne političke rasprave, što bi moglo dovesti do izvesnog stepena preterivanja i proizvoljne upotrebe vrednosnih sudova u vezi sa političkim suparnicima (G. C. P. protiv Rumunije, predstavka br. 20899/03).

Uticaj parlamentarne istrage na nezavisni sud

Ne postoje dokazi da je odlučivanje suda bilo pod uticajem rada parlamentarne komisije za istragu koja je formirana da ispita predmet (tvrdnje o korupciji i trgovinu uticajem u zakonodavnom postupku za izmenu domaćeg zakonodavstva). (Rywin protiv Poljske)

— Što se tiče mogućeg uticaja parlamentarne istrage na pravo nezavisnog i nepristrasnog suda, Venecijanska komisija je prepoznala **pravo Parlamenta na dobijanje neophodnih informacija za ispunjavanje svojih zakonskih dužnosti** i značaj parlamentarnog nadzora u demokratskom društvu³.

— Svrha **parlamentarne istrage navodnog pogrešnog postupanja tužilaca** nije bila da se utvrdi odgovornost podnosioca, već da se dà celokupna procena da li su opšte mere bile neophodne za poboljšanje vođenja preliminarne sudskih istraga, pa, shodno tome, njena svrha nije bila ista kao u krivičnom postupku. Zaključivši da je tužilaštvo „očigledno odugovlačilo preliminarne sudsku istragu, da nije obezbedilo preduzimanje osnovnih istražnih mera i, samim tim, da je postupilo nekompetentno“, parlamentarni izveštaj nije tvrdio pojedinačnu odgovornost nijednog određenog službenika. Isto tako, u izveštaju se ne pominje podnosilac (tužilac). Ove izjave bile su opšte prirode i nisu mogle uticati na pravičnost disciplinskog postupka u vezi sa tužiočevom pojedinačnom odgovornošću.

— Što se tiče izjava o određenim tužiocima, parlamentarna istraga je svoje nalaze zasnovala na dokumentima koja su dostavila druga tela, uključujući Vrhovno tužilaštvo, a do objavljivanja izveštaja je Vrhovno tužilaštvo već sprovedlo svoj disciplinski postupak u kojem je prepoznalo razne nedostatke u radu tužilaca. Izveštaj Parlamenta nije odobrio niti kritikovao nalaze Vrhovnog tužioca (Civinskaite protiv Litvanije).

Izjave predsednika u kojima zahtev da administracija ne izvršava sudske presude nije bio usmeren na same sudove i nije kršio njihovu nezavisnost

Za kritičke izjave predsednika Rumunije na račun sudova i zahtev da administracija ne izvršava sudske presude (kojima je nacionalizacija nekretnina pod komunističkim režimom proglašena ništavom i nevažećom) nije se moglo smatrati da su dovele do nezavisnosti suda u slučaju ovog podnosioca: odluka Vrhovnog suda kojom se poništava postojeća sudska praksa i isključuje mogućnost da sud naredi restituciju nacionalizovane imovine nisu se mogle smatrati posledicom izjava predsednika jer su njegove izjave bile upućene administrativnim telima zaduženim za izvršenje sudskih presuda, a ne samim sudovima (Mosteanu i drugi protiv Rumunije).

Nema potrebe za nagađanjem o uticaju izjava državnih službenika na tok postupka za utvrđivanje kršenja prava na nezavisni i nepristrasni sud

Nema potrebe za nagađanjem o uticaju višestrukih intervencija ukrajinskih vlasti na najvišem nivou na tok postupka, ali **podnosiočeva zabrinutost zbog nezavisnosti i nepristrasnosti sudova nije bila bezrazložna**. S obzirom na to da potiču iz izvršne grane države, takve intervencije, **međutim, otkrivaju nedostatak poštovanja prema instituciji samog sudstva** (Sovtransavto protiv Ukrajine).

— Novoizabrani predsednik i premijer izjavili su da je privatizacija jedne kompanije bila nezakonita („ukradena je“) i da tu kompaniju treba vratiti državi i preprodati je. Slične izjave ponovljene su i tokom obnovljenog postupka. Nije moguće nagađati o potencijalnom uticaju izjava visokih zvaničnika na tok postupka. Međutim, **uzeto zajedno sa neopravdanom odlukom Vrhovnog suda da preispita privatizacioni spor, ovo kumulativno i objektivno baca upadljivo svetlo na nezavisnost i nepristrasnost privrednih sudova koji su morali da se bave ovim predmetom** (Investiciona metalurška unija industrijskog finansijskog konzorcijuma protiv Ukrajine).

³ Venecijanska komisija, 98. plenarna sednica održana 21. i 22. marta 2014. godine, sažetak Amicus Curiae u predmetu Rywin protiv Poljske

Dovoljno je to što su izjave visokih zvaničnika dovele do nepovoljnog položaja pojedinca koji je zaključio da izgleda kako sudovi nisu nezavisni i nepristrasni

Iako je u toku bio postupak lustracije koji je uticao na predsednika Ustavnog suda, premijer je objavio pismo u kojem je upotrebio početna saznanja Komisije za lustraciju kako bi označio podnosioca kao saradnika tajne policije prethodnog režima. U okolnostima slučaja nije postojao razlog za spekulisanje o uticaju koji je premijerova izjava mogla da ima na sudski postupak. To je bilo **dovoljno za tvrdnju da je postupak okončan nepovoljno po podnosioca**. U vezi sa sadržajem i načinom na koji su date, izjave su ipso facto nekompatibilne sa pojmom nezavisnog i nepristrasnog suda. Ovde nije bila reč o stvarnom dokazu o uticaju ili pritisku na sudije, već o značaju **privida nepristrasnosti** (Ivanovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije).

Neprijateljski nastrojena medijska kampanja može da utiče na nepristrasnost postupka i pretpostavku nevinosti

Neprijateljski nastrojena medijska kampanja može da utiče na pravičnost suđenja. Ovo se može dogoditi u smislu **nepristrasnosti suda** prema članu 6.1, kao i u vezi sa **pretpostavkom nevinosti predviđenom u članu 6.2** (Natsvlshivili i Togonidzeprotiv Gruzije). Neprijateljski nastrojena medijska kampanja može negativno da utiče na pravičnost suđenja **time što utiče na javno mišljenje** i, posledično, **na porotnike koji odlučuju o krivici optuženog**. Istovremeno, izveštavanje u medijima o aktuelnim događajima predstavlja ostvarivanje slobode izražavanja, koja je zagarantovana članom 10 Konvencije.

— Ako postoji neprijateljski nastrojena medijska kampanja u pogledu nekog suđenja, ono što je **presudno nisu subjektivni utisci osumnjičenog**, koliko god bili razumljivi, u vezi sa odsustvom predrasuda koje se zahteva od sudova, već da li se **bojazan osumnjičenog može smatrati objektivno opravdanom u posebnim okolnostima predmeta** (G. C. P. protiv Rumunije, predstavka br. 20899/03; Krylov protiv Rusije, predstavka br. 36697/03, 14. mart 2013).

— **Pravično suđenje se ipak može održati i posle intenzivnog negativnog publiciteta**. U demokratskom društvu, slučajevi visokog profila neizbežno će privući komentare u medijima, ali to ne znači da će bilo koji komentar u medijima neizbežno prejudicirati pravo optuženog na pravično suđenje. U tim slučajevima će sud ispitati da li postoji dovoljno zaštitnih mera da se obezbedi pravičnost postupka u celini. To će **iziskivati ubedljive dokaze da je zabrinutost zbog nepristrasnosti sudija objektivno opravdana** pre nego što se može utvrditi bilo kakvo kršenje člana 6 stava 1 (Paulikas, stav 58, i Civinskaite protiv Litvanije).

— Faktori relevantni za procenu da li neprijateljski nastrojena medijska kampanja može uticati na pravičnost suđenja, posebno uzimajući u obzir pretpostavku nevinosti, uključuju **vreme proteklo između medijske kampanje i suđenja, a naročito sastav suda koji vodi suđenje, da li su osporene objave bile podstaknute od strane vlasti i da li su one uticale na sudije i prejudicirale ishod postupka** (Sutyagin protiv Rusije).

Razlika između opsežnog izveštavanja u štampi i neprijateljski nastrojene medijske kampanje

Opsežno izveštavanje u medijima ne mora da dovede do neprijateljski nastrojene kampanje koja će uticati na ishod sudskih odluka i, umesto toga, **biti opravdana značajem predmeta**.

— Značaj nekog predmeta u očima javnosti može se objasniti **ozbiljnošću činjenica koje su bez presedana, bez obzira na to da li se u tom predmetu pojavljuje poznata ličnost**. Možda je neizbežno da štampa izrazi oštru kritiku u vezi sa takvim osetljivim predmetima (Rywin protiv Poljske).

— Nemaju samo mediji zadatak da prenose te informacije i ideje; javnost takođe ima pravo da ih dobije. Ovo je pogotovo tačno tamo gde se, kao u ovom predmetu, postupak odnosi na poznatu ličnost. **Takva osoba se neizbežno i svesno svakom reči i radnjom izlaže budnoj pažnji** novinara i šire javnosti. Shodno tome, ograničenja prihvatljive kritike su šira kada je reč o javnoj ličnosti u tom svojstvu nego kada je reč o nepoznatom pojedincu (Rywin protiv Poljske).

Ukoliko je podnosilac možda bio suočen sa ogromnim publicitetom i pisanjem u štampi zbog svog navodnog pogrešnog postupanja na dužnosti, to se **mora videti u kontekstu podnosiocčevog položaja kao Ministra pravde u tom trenutku** i javnog interesovanja za datu materiju. Nisu postojali dokazi koji bi mogli dovesti do zaključka da je neki od sudija u Sudu za opoziv bio pod uticajem ovakvog publiciteta prilikom donošenja svojih odluka tokom postupka pred sudom ili konačne presude i izricanja kazne za podnosioca, niti da je podnosilac ni na koji način bio predmet predrasude zbog ovog publiciteta (Ninn Hansen protiv Danske).

Medijsko interesovanje za neki predmet može se opravdati njegovim kontekstom (sumnja da su javne ličnosti na visokom položaju bile uključene u podmičivanje), što dovodi do velikog političkog skandala. Osim toga, ovaj predmet **bio je neuobičajen i odnosio se na ozbiljne radnje**. Bilo je neizbežno da će se u štampi pojaviti oštri komentari o tako osetljivom predmetu (Rywin protiv Poljske).

Suđenje je imalo svoje korene u događajima koji su bili predmet žestoke i razdorne javne i političke rasprave. Dalje se napominje da je u demokratskom društvu **neizbežno** da u slučaju kada mediji **povremeno oštro komentarišu neki osetljiv predmet koji, poput ovog koji se odnosi na podnosioca, pokreću sumnju u moralnost državnih službenika** i u odnos između sveta politike i poslovnog sveta (Bebis i Boboc protiv Rumunije).

Opseg neprijateljski nastrojene medijske kampanje

zveštavanje medija koje ne prekoračuje ono što se smatra **pukim informisanjem javnosti o hapšenju neke važne ličnosti** u okviru države ne predstavlja neprijateljski nastrojenu medijsku kampanju koja može da dovede u opasnost nezavisnost i pravičnost suda (Natsvlshvili i Togonidze protiv Gruzije).

Uloga štampe koja je **intervjuisala veliki broj svedoka, objavila njihove izjave i otkrila informacije koje potiču direktno iz dosijea** istrage ne bi mogla sama po sebi da dovede do toga da suđenje povredi pravo na nezavisan i nepristrastan sud (Taxquet protiv Belgije, stav 77).

Geografski opseg medijske kampanje

Relelevantno je to što su novinski članci koji navodno predstavljaju neprijateljski nastrojenu **medijsku kampanju objavljeni u regionalnim novinama**, dok je suđenje održano u Moskvi, te nije bilo **očigledno da su sudije u suđenju protiv podnosioca mogle da ih pročitaju** (Sutyagin protiv Rusije).

Nema dokaza da su medijsko izveštavanje podstakli državni službenici

To što su novinari jedne privatne televizije snimili hapšenja prvog podnosioca nije predstavljalo neprijateljski nastrojenu medijsku kampanju u cilju onemogućavanja pravičnosti suđenja, **niti postoji** bilo kakva posebna indikacija da su **tužilac, guverner ili neko drugo državno telo podstakli zainteresovanost medija za ovu materiju**. Po mišljenju Suda, medijsko izveštavanje o ovom predmetu nije prekoračilo ono što se smatra pukim informisanjem javnosti o hapšenju izvršnog direktora jedne od najvećih fabrika u državi. (Natsvlshvili i Togonidze protiv Gruzije)

Uticaj medijske kampanje na sudije

Usastavu domaćih sudova pozvanih da ispituju predmet bile su profesionalne sudije koje imaju dovoljno stručnog iskustva i obuke da mogu da odbace svaku sugestiju izvora sa strane. Osim toga, nisu postojali **dokazi da su izjave u štampi uticale na mišljenje sudija i na ishod odlučivanja** (Rywin protiv Poljske).

Ne postoje dokazi da su sudije koje su istraživale predmet bile pod uticajem bilo koje objave u štampi. Predmet je istražen pred domaćim sudovima u čijem su sastavu profesionalne sudije, na tri nivoa nadležnosti koji su doneli **obrazložene presude zasnovane na značajnom broju dokaza dostupnih** u ovom predmetu, uzimajući u obzir tvrdnje optuženih i podržavajući neke od njihovih argumenata. (Bebis i Boboc protiv Rumunije)

Optužbe protiv podnosilaca **donele su profesionalne sudije** za koje je postojala manja verovatnoća nego za porotu da će biti pod uticajem medijske kampanje protiv podnosioca, zahvaljujući svojoj stručnoj obuci i iskustvu,

što im je omogućilo ignorisanje svakog uticaja sa strane. Osim toga, imajući u vidu **obrazložene presude** koje su usvojili domaći sudovi na tri nivoa nadležnosti, u dosijeu **ne postoje dokazi** da su **sudije koje su procenjivale argumente podnosioca i koje su ispitale optužbe protiv njega i zasluge predmeta bile pod uticajem bilo kojeg članka objavljenog u štampi**. (G. C. P. protiv Rumunije, predstavka br. 20899/03)

Značaj trenutka kada su date izjave: značajan vremenski period prošao je između izjava državnih službenika u štampi i suđenja

Uopšteno govoreći, **retko je da će prejudicirani publicitet pre suđenja** onemogućiti pravično suđenje **u nekom trenutku u budućnosti** (Abdulla Ali protiv Velike Britanije, stav 91).

Naime, štampa je o ovom predmetu opsežno izveštavala, a članci nisu sadržali izjave državnih službenika. Međutim, većina članaka objavljena je između 1997. i 2000. godine. Podnositeljka predstavke je osuđena u novembru 2002. godine. **Stoga, od objavljivanja članaka u štampi do trenutka kada je podnositeljka osuđena već je prošao značajan vremenski period.** (G. C. P. protiv Rumunije, predstavka br. 20899/03)

Izjave službenika FSB bile su ograničene na navođenje da predmet protiv podnosioca nije zasnovan (što ne predstavlja izjavu o njegovoj krivici). Osim toga, te izjave **date su tri godine pre nego što je sastavljena porota i održano suđenje protiv podnosioca.** Izjave lokalnog guvernera da „iako sud treba da odluči da li je podnosilac kriv sa zakonskog stanovišta, on je kriv pred društvom“, mada je izrazio žaljenje zbog njih, date su više od dve godine i tri meseca pre suđenja, dok je sud ispitao predmet u Moskvi. Ostavljajući otvoreno pitanje da li je medijsku kampanju protiv podnosioca podstakao FSB, Evropski sud nije bio ubeđen da su objave u štampi mogle da prejudiciraju ishod postupka. Nije utvrđeno nikakvo kršenje podnosiočeve pretpostavke nevinosti (Sutyagin protiv Rusije, predstavka br. 30024/02)

Značaj trenutka davanja izjava: izjave date u vezi sa postupcima u toku i pre nego što su oni došli u pravosudnu fazu

Opšte je priznata činjenica da sudovi ne mogu da funkcionišu u vakuumu. Iako samo oni imaju nadležnost da odlučuju o krivici ili nevinosti u vezi sa krivičnom optužbom, **nezamislivo je da ne postoji prethodna ili tekuća diskusija o predmetnoj materiji suđenja**, bez obzira na to da li je reč o specijalizovanim časopisima, opštoj štampi ili široj javnosti. Ne prekoračujući granice nametnute u interesu odgovarajućeg sprovođenja pravde, izveštaji o sudskim postupcima, uključujući komentare, doprinose boljem poznavanju tih postupaka i, samim tim, kompatibilni su sa zahtevima njihovog sprovođenja u javnosti, prema članu 6 stavu 1 Konvencije (Rywin protiv Poljske).

U krivičnim postupcima u toku, ograničenja slobode izražavanja radi zaštite pretpostavke nevinosti **ne mogu da spreče vlasti da informišu javnost o krivičnim istragama niti da spreče raspravu o toj materiji u medijima** ili tokom parlamentarne rasprave (Rywin protiv Poljske). Uprkos tome, ovakva referenca trebalo bi da bude izražena uz poštovanje diskrecije i ograničenja u pogledu zahteva za zaštitom pretpostavke nevinosti (Rywin protiv Poljske).

Dužnost državnih službenika da informišu javnost ne može opravdati svaki mogući izbor reči. Izjave načelnika policije **date su samo četiri dana nakon hapšenja podnosioca.** Međutim, **u ovoj početnoj fazi, čak i pre pokretanja krivičnog postupka protiv podnosioca, bilo je izuzetno važno ne iznositi nikakve javne tvrdnje** koje su mogle da budu protumačene kao potvrđivanje njegove krivice po mišljenju određenih značajnih državnih službenika (Pesa protiv Hrvatske).

Izjave predsedavajućeg Seimasa („na osnovu materijala koji posedujem, uopšte ne sumnjam [da je podnosilac primao mito]” i „Jedna ili dve činjenice su bile i sada su ubedljive. [Podnosilac] je uzeo novac obećavajući kriminalne usluge.”) date su **svega nekoliko dana nakon hapšenja podnosioca, a u toj početnoj fazi bilo je izuzetno važno ne iznositi nikakve javne tvrdnje** koje bi mogle da budu protumačene kao potvrđivanje njegove krivice po mišljenju značajnih državnih službenika. Ti navodi su se mogli protumačiti kao potvrđivanje mišljenja predsedavajućeg da je podnosilac izvršio krivična dela. Iako su navodi bili kratki i dati u različitim prilikama, oni su predstavljali izjave državnog službenika o krivici podnosioca, što je poslužilo kao podstrek javnosti da poveruju u njegovu krivicu i prejudiciralo procenu činjenica od strane nadležnog pravosudnog organa (Butkevicius protiv Litvanije).

Od posebnog značaja je vreme kada je objavljeno premijerovo otvoreno pismo dok je postupak lustracije u vezi sa sudijom Ustavnog suda **i dalje bio u toku i pre nego što je došao do pravosudne faze** (Ivanovski protiv Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije). Podnosiocева sumnja u nepristrasnost nije bila bezrazložna, subjektivna ili neopravdana.

Izjave Ministra unutrašnjih poslova date su u trenutku **kada je krivična istraga tek počela**. U ovoj početnoj fazi bilo je izuzetno važno ne iznositi nikakve javne tvrdnje koje **su mogle da budu protumačene kao potvrđivanje njegove krivice po mišljenju državnih organa**. Relevantne izjave su, između ostalog, naročito pominjale podnosiocеvo ime i, bez ikakve kvalifikacije ili rezerve, tvrdile da je podnosilac počinio nezakonite radnje za koje je osumnjičen (G. C. P. protiv Rumunije, predstavka br. 20899/03).

Ne postoje nikakvi dokazi da je jedan članak objavljen nakon prvostepene osude podnosioca, **dok je apelacioni postupak još uvek bio u toku**, uticao na sudije Apelacionog suda (Sutyagin protiv Rusije).

Posle odluke prvostepenog suda, nekoliko političara iznelo je oštre negativne izjave u vezi sa odlukama u ovakvoj vrsti predmeta koje je pokrenuo podnosilac, uključujući i podnosiocеve predmete, kao i o sudijama koje su odlučivale u njima. Oni su **nedvosmisleno izrazili mišljenje da su sudske odluke koje podržavaju podnosiocеve tvrdnje pogrešne i nepoželjne**⁴. Zabrinjavajuće je **to što je političar visokog ranga prisustvovao ročištu Okružnog suda** u ovom predmetu i zatim dao javnu izjavu kojom je podnosilac povezan sa nacistima, konstatujući **da će uraditi „sve u svojoj moći“ da bi sprečio delovanje podnosioca i onih u sličnoj situaciji**. Pre svega, ove izjave bile su **direktno usmerene na sudije** (Kinsky protiv Češke Republike). Ne postoji razlog za nagađanje o uticaju koji su takve intervencije mogle da imaju na tok datog postupka: izjave su date pre donošenja prvostepene odluke u ovom predmetu, kao i nakon toga što nijedna od podnosiocеvih radnji nije bila uspešna. Sud smatra da u okolnostima ovog predmeta podnosiocеva zabrinutost zbog nezavisnosti i nepristrasnosti sudova nije bila bezrazložna. Osim toga, aktivnosti pojedinih političara u vezi sa podnosiocem, **bilo da je reč o usmenim izjavama u medijima ili nečemu drugom, u cilju stvaranja negativne atmosfere za pravne radnje** podnosioca ili vršenja direktnih pokušaja mešanja u taj postupak su [bile] neprihvatljive u sistemu zasnovanom na vladavini prava. (Kinsky protiv Češke Republike)

Spontana priroda izjava bez namere kršenja pretpostavke nevinosti

Ministrova izjava u vezi sa optuženim u krivičnom postupku **predstavljala je spontanu reakciju** na pitanje koje mu je postavljeno tokom konferencije za štampu koja je prenošena uživo. Iako sam možda izazvao pometnju u vezi sa optužbama za koje je podnosilac već optužen pred sudom, **tokom konferencije za štampu održane kasnije istog dana premijer je pojasnio svoje prethodne izjave** i time sprečio svako moguće nerazumevanje (Khodorkovsky i Lebedev protiv Rusije, br. 2).

Komentari premijera (**kome su se mediji obratili dan nakon hapšenja podnosioca**) da je „podnosilac izvukao korist iz bliskih odnosa sa nedavno uhapšenim političarima i da je sud izneo te izjave u svojoj odluci o njegovom hapšenju“ nisu predstavljali izjavu o krivici podnosioca. Ovakve izjave **date su spontano i nisu imale za cilj ili posledicu kršenje prava osumnjičenog na pretpostavku nevinosti**. S druge strane, izjave Ministarstva unutrašnjih poslova u kojima se iznose informacije sakupljene u okviru krivičnog postupka u vezi sa postupanjem osumnjičenih u krivičnom predmetu prekoračile su dužnost informisanja javnosti o predmetu i mogle su da navedu javnost da poveruje kako je podnosilac bio mozak kriminalne grupe odgovorne za proneveru javnih sredstava. **Iako ove izjave nisu bile „s predumišljajem“, nedostatak namere da se povredi pretpostavka nevinosti ne isključuje nalaz o njenom kršenju** (Gutsanovi protiv Bugarske, 34529/10).

⁴ „Ne znam kako mi kao zakonodavci možemo bilo šta učiniti u vezi sa apsolutno nenormalnim presudama sudija koji tvrde da su nezavisni, ali u ovom slučaju ne pokazuju zdrav razum. Ovo [presuda] dovodi u pitanje način razmišljanja postupajućeg sudije.“...„Ne mogu da shvatim kroz kakve su mentalne procese prolazili članovi pravosuđa kada su donosili ovakve zaključke.“

Kontekst izjava: izjave protiv sudija i tužilaca koje su izneli advokati u kontekstu krivičnog postupka

Širi obim slobode izražavanja trebalo bi priznati ukoliko su kritične izjave iznete u okviru krivičnog postupka od strane osumnjičenog/optuženog ili njegovog advokata. U kontekstu krivičnog postupka prioritet treba da bude na davanju mogućnosti optuženom da slobodno govori, bez bojazni da će biti tužen za klevetu kad god se njegov govor odnosi na izjave i argumente iznete u vezi sa njegovom odbranom.

■ **Optuženi treba da ima priliku da govori slobodno o svom utisku o mogućem uticaju na svedoke i neprimerenoj motivaciji tužilaštva bez bojazni da će kasnije biti tužen za klevetu.** Takve zaštićene izjave iznete su u završnim rečima pred sudom i **odnosile su se na argumente odbrane koji su bili dovoljno povezani sa predmetom podnosioca i išli su u prilog njegovoj odbrani:** da je optuženi uspeo da ubedi sud u svoj argument, to bi ozbiljno dovelo u pitanje kredibilitet i pouzdanost svedočenja i celokupne prirode i pozadine predmeta tužilaštva. Takvi argumenti nisu bili strani u ovom predmetu i odbrani, **nisu uključili nebitne ili bezrazložne napade i nisu predstavljali zlonamerne optužbe** protiv učesnika u postupku ili nekog trećeg lica. Pored toga, ove optužbe su objektivno izazvale ograničene posledice po lice koje je podnosilac napao jer domaće vlasti nikada nisu istražile to lice u vezi sa krivičnim delom uticanja na svedoke, a izazvana nevolja nije dovela do dubokih, dugotrajnih ili nekih drugih posledica (Shuvalov protiv Estonije).

■ Kršenje člana 10 EKLJP usled osude advokata zbog **klevete posle objavljivanja u štampi njegovih pisama ministru pravde o postupanju dvojice sudija** koje je „bilo u potpunosti suprotno principu nepristrasnosti i pravičnosti” i u kojem on zahteva da Pravosudna inspekcija sprovede istragu o „brojnim nedostacima... utvrđenim tokom pravosudne istrage”. Pošto su se izjave odnosile na dvojicu sudija koji su već sklonjeni iz predmeta, nije se moglo smatrati da one doprinose advokatom zadatku da odbrani svog klijenta. Uprkos tome, izjave su bile date u kontekstu postupka (Morice protiv Francuske).

■ Kršenje člana 10 usled **pokretanja postupka zbog klevete protiv advokatice zbog toga što je na sudu pročitala podnesak u kojem optužuje tužioca za zloupotrebu procesa** primenom proceduralne taktike koja je onemogućavala odbranu njenog klijenta. **Kritika se odnosila na dve određene odluke, a bila je**

ograničena na postupanje tužioca u predmetu protiv klijenta podnositeljke, za razliku od kritike usmerene na opšte stručne i ostale kvalitete tužioca. U proceduralnom kontekstu, tužilac je morao da toleriše ogromnu kritiku podnositeljke u njenom svojstvu kao braniteljke optuženog. Kritika nije predstavljala ličnu uvredu, a Sud je mogao da se ograniči na prekidanje i opominjanje podnositeljke čak i u odsustvu zahteva tužioca u vezi sa tim (Nikula protiv Finske).

Nepovezanost izjava i krivičnog postupka

Član 6 stav 2 je usmeren na sprečavanje ugrožavanja pravičnosti krivičnog postupka usled štetnih izjava datih u vezi sa predmetnim postupkom. **Kad takav postupak ne postoji ili nikad nije postojao, izjave u kojima se pripisuje krivično ili drugo ponašanje koje zaslužuje osudu** važnije su za razmatranje zaštite od **klevete**, što otvara moguća pitanja na osnovu člana 8 [Khodorkovsky i Lebedev protiv Rusije (br. 2)].

■ Izjave Ministarstva pravde protiv podnosilaca u britanskom parlamentu koje je navelo da su oni prekršili sankcije UN (kojima se zabranjuje izvoz dijamanta) nisu bile povezane ni sa kakvim krivičnim postupkom koji bi mogao da učini primenjivim pravo na pretpostavku nevinosti. Nije postojala **čvrsta povezanost između ministrovih izjava i krivičnih istraga protiv podnosilaca u Belgiji**, što u svakom slučaju nije dovelo do podizanja optužbi protiv njih (Zollmann protiv Velike Britanije, 62902/00, 27. novembar 2003).

Osoba koja se direktno ili indirektno može identifikovati u izjavama koje krše pretpostavku nevinosti

Optužena osoba mogla se identifikovati na osnovu izjava državnih službenika. Eksplicitno navođenje podnosioca imena od strane govornika nije bilo neophodno da bi se dobila garancija pretpostavke nevinosti.

■ Izjave visokorangiranih policijskih službenika jasno su se odnosile na podnosioca, **i pored toga što nije pomenuto podnosićevo ime**: podnosićevo ime i ostali podaci o ličnosti obelodanjeni su u štampi i na taj način postali poznati u javnosti. Imajući u vidu težinu krivičnog dela, predmet je izazvao interesovanje u javnosti. (Dovzhenko protiv Ukrajine)

■ I pored toga što podnosićevo ime nije pomenuto, izjava načelnika policije da su „osumnjičeni u ovom predmetu bili bezgranično pohlepni i samo da bi započeli poslovni razgovor tražili su 50.000 evra” očigledno se odnosila na podnosioca koji je uhapšen zbog sumnje da je prihvatao mito u vreme datih izjava. Ove izjave nisu bile ograničene na opisivanje statusa postupka u toku niti na stepen sumnje, već su bile utemeljene na utvrđenim činjenicama bez ikakve rezerve u pogledu toga da li su osumnjičeni zaista počinili radnju uzimanja mita. Kada je reč o premijeru, iako je izjavio da oba osumnjičena možda nisu učestvovala u svakom projektu, on je nagovestio da su bili uključeni u organizovani kriminal. Što se tiče predsednikovih izjava, on je **upotrebio metaforičan izraz** (tri tenora) i bilo je **jasno da je mislio** na optužene, a njegova izjava je nagoveštavala da su oni učestvovali u korupciji. S obzirom na to da su **svi autori izjava bili na visokim položajima, trebalo je da pokažu krajnji oprez** prilikom izbora reči kojima su opisivali tekući krivični postupak protiv osumnjičenih (Pesa protiv Hrvatske).

■ Premijerove izjave, iako nisu imenovala podnosioca, **odnosile su se na određeni krivični predmet i na osobe uključene u njega, pa je stoga bilo lako prepoznati podnosioca** jer nijedna druga osoba nije odgovarala datom opisu (Konstas protiv Grčke).

Termini upotrebljeni u vezi sa osumnjičenim ili osuđenim licem koji krše pretpostavku nevinosti

Pritvoreno lice o kom se **bez ikakve rezerve govori kao o „kriminalcu”**. Ovakva kvalifikacija koja potiče od policajca na visokom položaju prihvaćena je kao utvrđena činjenica i predstavljala je izjavu o krivici. (Dovzhenko protiv Ukrajine)

■ Izjava Ministra unutrašnjih poslova da je osumnjičeni „**prevarant**” nije bila strogo i pravno usredsređena na razvoj krivične istrage protiv podnosioca, te se smatra da je data bez neophodnih kvalifikacija ili rezerve i da je sadržala reči koje predstavljaju izričitu i nedvosmisleni izjavu da je podnosilac počinio krivična dela (Konstas protiv Grčke).

Ravnoteža između slobode izražavanja i zaštite autoriteta pravosuđa i ugleda sudija i tužilaca

Iako štampa **ne sme da prekorači određene granice, naročito u vezi sa ugledom i pravima drugih** i potrebom da se spreči obelodanjivanje poverljivih informacija, uloga štampe je ipak da prenese – na način dosledan njenim obavezama i odgovornostima – informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa.

■ Član 10.2 EKLJP dozvoljava ograničavanje slobode govora u cilju zaštite ugleda ili prava drugih (legitimni cilj).

■ Ograničenja, međutim, moraju srazmerno da ispune zahtev prema kojem mešanje odgovara gorućim društvenim potrebama, bilo da su srazmerna legitimnom cilju kojem se teži ili su razlozi domaćih vlasti relevantni i dovoljni.

■ Da bi se primenio član 8 Konvencije, **napad na ugled neke osobe mora da ispuni određeni nivo težine**, a način na koji je izveden mora da prejudicira lično uživanje prava na poštovanje privatnog života (videti Novaya Gazeta i Milashina protiv Rusije, kao i A. protiv Norveške, br. [28070/06](#), stav 64, 9. april 2009).

■ **Kriterijumi za ravnotežu između slobode izražavanja i prava na privatni život (ugled)** obuhvataju doprinos raspravi od javnog interesa, stepen notornosti ugrožene osobe, predmet novinskog izveštaja, prethodno ponašanje dotičnog lica, sadržaj, oblik i posledice publikacije, način na koji je informacija dobijena i njenu istinitost, kao i težinu kazne koja je nametnuta novinarima ili izdavačima.

Održavanje autoriteta sudstva

Pitanja koja se tiču funkcionisanja pravosudnog sistema, institucije neophodne u svakom demokratskom društvu, u okviru su javnog interesa, pa nema sumnje da pojedinci u demokratskom društvu imaju pravo da komentarišu i kritikuju sprovođenje pravde i funkcionere uključene u taj proces (videti Lešnik protiv Slovenije, br. [35640/97](#), stav 55). Međutim, treba uzeti u obzir posebnu ulogu sudstva u društvu.

■ Izraz „autoritet sudstva” posebno uključuje misao da su sudovi primeren forum za rešavanje pravnih sporova i za utvrđivanje krivice ili nevinosti neke osobe za optužbu za krivično delo, pa ih šira javnost prihvata kao takve; nadalje, da šira javnost poštuje i ima poverenja u sposobnost sudova da izvršavaju tu funkciju. U pitanju je poverenje koje sudovi u demokratskom društvu moraju ulivati ne samo u optuženom, što se tiče krivičnog postupka, već i u široj javnosti (Stancu protiv Rumunije).

■ Stoga bi moglo biti potrebno zaštititi to poverenje od izuzetno štetnih napada koji su u suštini neosnovani, posebno imajući u vidu činjenicu da sudije koje su kritikovane imaju obavezu čuvanja poverljivosti koja ih sprečava da odgovore.

Opseg kritike o sprovođenju pravde

U demokratskom društvu, pojedinci imaju pravo da komentarišu i **kritikuju sprovođenje pravde** i funkcionere uključene u taj proces. Granice prihvatljive kritike **u vezi sa državnim službenicima** koji primenjuju svoja ovlašćenja ipak mogu, u pojedinim okolnostima, **biti šire nego kada je reč o pojedincima kao privatnim licima**.

■ Osim u slučaju ozbiljno štetnih napada koji su u suštini neosnovani – imajući u vidu da **sudije predstavljaju deo temeljne institucije u Državi**, oni kao takvi mogu da budu izloženi ličnoj kritici u dozvoljenim granicama, a ne samo na teoretski ili uopšten način. Kada postupaju u svojoj službenoj dužnosti, **oni tako mogu biti izloženi širim granicama prihvatljive kritike nego obični građani** (Morice, stav 131). **Ovo je naročito tačno kada sudija ima veoma vidljivu javnu funkciju** (Panioglu, stav 113).

■ Međutim, ne može se reći da se državni službenici svesno izlažu budnom praćenju svake svoje reči i dela **u meri u kojoj to rade političari**, pa bi ih trebalo tretirati na istovetan način kao političare kada je reč o kritici njihovih radnji (Nikula protiv Finske i Stancu protiv Rumunije).

■ Osim toga, državni službenici moraju da uživaju **poverenje javnosti u uslovima bez nepotrebne perturbacije ukoliko su uspešni u obavljanju svojih zadataka**, pa će se možda pokazati **neophodnim da oni budu zaštićeni od uvredljivih, nasilnih ili klevetničkih napada, kao i od neosnovanih optužbi dok su na dužnosti** (Lesnik, stavovi 53–54). Tužioci bi takođe trebalo da budu zaštićeni od napada na ličnost (Perna, stav 13).

■ **Kritičke primedbe podnosioca nisu mogle da podriju pravilno vođenje sudskog postupka** imajući u vidu činjenicu da je **viši sud oduzeo predmet dvojici istražnih sudija koji su se našli na udaru kritike**. Iz istih razloga podnosiocева osuda nije mogla da posluži za održavanje autoriteta sudstva (Morice protiv Francuske).

Tužioci kao članovi sudstva

Status i funkcije tužilaštva razlikuju se od zemlje do zemlje, a na pitanje da li oni pripadaju sudstvu kao takvom, shodno tome, može se različito odgovoriti u zavisnosti od date zemlje.

■ **Javni tužioci su državni službenici** čiji je zadatak da **doprinesu pravilnom sprovođenju pravde**. U tom pogledu, oni čine **deo pravosudnog mehanizma u širem smislu ovog termina**. U opštem interesu je da oni, kao sudski službenici, treba da uživaju poverenje javnosti. Stoga je možda potrebno da ih Država zaštiti od optužbi koje su neosnovane. Međutim, ovo ne daje javnim tužiocima imunitet od svake medijske kritike na račun njihovih radnji obavljenih u zvaničnom svojstvu. (Lešnik protiv Slovačke, stavovi 53–54).

■ Imajući u vidu ulogu tužilaca u Rumuniji, nedostatak suštinske razlike u domaćem pravosudnom sistemu između statusa sudija i tužilaca, značaj koji domaće vlasti pridaju potrebi za zaštitom nepristrasnosti, nezavisnosti i punovažnosti odluka tužilaca kao ključnog elementa za očuvanje poverenja javnosti u pravilno funkcionisanje pravosudnog sistema, kao i položaj (ovog tužioca) u okviru CSM-a i pripadajuće funkcije, data mera mogla bi se posmatrati i kao ostvarivanje legitimnog cilja očuvanja autoriteta pravosuđa (Stancu protiv Rumunije).

Izjava koja se očigledno odnosi na institucionalnu odgovornost

Zaštićena kritika se **nije odnosila na privatni ili porodični život, već na institucionalnu odgovornost** tužioca. Provokativna poređenja nisu se odnosila na privatni ili porodični život gospodina V., već očigledno na njegovu institucionalnu odgovornost kao načelnika tužilaštva za čitav region. Materijal objavljen u duhu satire i parodije osudio je navodnu korupciju tokom izborne kampanje, kritikovao je prakse na osnovu kojih su pojedini kandidati dobili veću podršku vlasti, što je išlo na štetu ostalih kandidata, i to što su organi za sprovođenje zakona, uključujući regionalno tužilaštvo na čelu sa gospodinom V., ignorisali takve prakse. (Grebneva i Alisimchik protiv Rusije).

■ Tužiteljka se kao javna ličnost **često pojavljivala u televizijskim programima i u novinama**. Tužiteljka se **neminovno i svesno izlagala javnoj pažnji, pa je stoga trebalo da pokaže viši stepen tolerancije** prema kritici nego što bi to uradio običan državni službenik.

— **Kritika u članku u štampi usredsredila se na karijeru članice sudskog veća** koja je takođe bila potpredsednica te organizacije u vreme kada je ovaj članak objavljen, i na njen rad u tužilaštvu. Članak **se nije odnosio na privatni život tužiteljke, već na njene profesionalne aktivnosti i unapređenje na visoki položaj** u okviru CSM-a, a naposljetku i u okviru sudskog sistema. Tužiteljka je bila visokorangirana javno izglasana funkcionerka koja je privlačila pažnju u štampi i pre objavljivanja datog članka. Isto tako, u javnosti se znalo da se tužiteljka priprema za kandidaturu na izborima za predsednika CSM-a, što je još važnija pozicija od one koju je već imala. (Stancu protiv Rumunije)

Državna tela ne bi trebalo da imaju pravo na tužbu zbog klevete u sopstvenom svojstvu

U predmetu zbog optužbi za klevetu koji je pokrenulo upravno odeljenje suda, a u kojem se tvrdi da možda postoje čvrsti politički razlozi za odluku da **državna tela ne bi trebalo da mogu da tuže za klevetu u sopstvenom svojstvu** (Romanenko i ostali protiv Rusije, br. [11751/03](#), stav 39, 8. oktobar 2009), kao i da državna tela koja postupaju u zvaničnom svojstvu uživaju šire granice prihvatljive kritike nego obični pojedinci (Ibid., stav 47).

Slično tome, Tužilaštvo kao državni organ koji predstavlja deo pravosudnog mehanizma u širem smislu, mora da uživa poverenje javnosti ukoliko želi da uspešno obavlja svoje dužnosti, **i kao institucija Države mora da pokaže toleranciju prema kritici, naročito kritici potekloj iz štampe.**

Društveni i politički kontekst objavljivanja

U demokratskom društvu je naročito važno da se u periodu pre izbora dozvoli slobodna cirkulacija mišljenja i informacija svih vrsta. Postoji veoma mali opseg prema članu 10.2 EKLJP za ograničenja političkog govora ili rasprave o pitanjima od javnog interesa. (Grebneva i Alisimchik protiv Rusije)

U ovom predmetu su podnosioci bili novinari koji su objavili izvestan broj satiričnih članaka o parlamentarnoj izbornoj kampanji koja je bila u toku u njihovom regionu. Ovaj članak je na satiričan i farsičan način govorio o **raznim nepravilnostima koje su, po mišljenju novinara, bile prisutne tokom kampanje, a odnosile su se na tužiteljku** koja je u članku prikazana kao prostitutka. Domaći sudovi nisu analizirali suštinu objavljenog materijala u kontekstu tekuće izborne kampanje, niti satiričnu prirodu publikacije i ironiju u njenoj osnovi (Grebneva i Alisimchik protiv Rusije).

Novinari nisu odgovorni za izveštavanje o optužbama trećih strana protiv tužilaca

Kažnjavanje novinara za pomaganje u širenju izjava drugog lica... bi ozbiljno ugrozilo doprinos štampe raspravi o pitanjima od javnog interesa i ne bi trebalo da se dešava, osim ako ne postoje posebno jaki razlozi za tako nešto (videti Jerslid protiv Danske, 23. septembar 1994, stav 35, i Thoma, stav 62). Opšti zahtev za novinare da se sistematski i formalno ograde od sadržaja citiranog navoda koji bi mogao da uvredi ili provocira druge ili da naruši njihov ugled suprotan je ulozi štampe u pružanju informacija o aktuelnim događajima, mišljenjima i idejama.

Novinari ne bi trebalo da budu odgovorni za izveštavanje o mišljenju trećih strana „da je tužilac zloupotrebio svoj položaj” koje je izneto u sudskim tužbama i u knjizi (Novaya Gazeta i Milashina protiv Rusije). Izjave su imale izvesnu činjeničnu osnovu.

Razlika između činjeničnih navoda i vrednosnih sudova

U predmetima koji se tiču slobode izražavanja, mora se napraviti razlika između **činjeničnih navoda i vrednosnih sudova.**

— Postojanje činjenica se može dokazati, dok **istinitost vrednosnih sudova nije podložna dokazivanju.** Zahtev za dokazivanjem istinitosti vrednosnog suda je nemoguće ispuniti, a on sam po sebi zadire u slobodu mišljenja, koja je suštinski važan deo prava garantovanog članom 10.

Dovoljna činjenična osnova za vrednosni sud

Tamo gde izjava predstavlja vrednosni sud, proporcionalnost mešanja može zavisiti od toga da li postoji **dovoljna „činjenična osnova“** za spornu izjavu: ukoliko ne postoji, takav vrednosni sud se može pokazati prekomernim. Da bi se napravila razlika između činjeničnog navoda i vrednosnog suda, neophodno je uzeti u obzir okolnosti slučaja i opšti ton primedbi, imajući u vidu da **tvrdnje o pitanjima od javnog interesa mogu, na osnovu toga, predstavljati vrednosne sudove, a ne izjave o činjenicama** (Stancu protiv Rumunije).

■ Ozbiljne optužbe novinara protiv visoke tužiteljke (članice sudskog veća) **odnosile su se na navodne zloupotrebe koje su sudije navele** u datom krivičnom predmetu. Novinar je pokrenuo pitanja o razlozima za tužiteljkinu ćutanje kada je suočena sa pričom i o mogućem negativnom uticaju njenog ćutanja na poverenje javnosti u sposobnost sudskog veća da kazni sudske službenike odgovorne za kršenje zakona. Kontekst publikacije bio je šira javna rasprava o organizaciji i funkcionisanju CSM-a koja je izazvala posebnu pažnju medija. Publikacija novinara **zasnivala se na prethodnim člancima u štampi** koji su govorili o istim događajima, na presudi domaćih sudova u ovom predmetu i na tekućoj krivičnoj žalbi koju je optuženi pokrenuo protiv tužiteljke. Stoga se ne može dovesti u pitanje način na koji su dobijene kasnije objavljene informacije. Postojala je **dovoljno tačna i pouzdana činjenična osnova srazmerna prirodi** i stepenu izjava i tvrdnji u članku. Osim toga, novinar je tužiteljki pružio priliku za javni odgovor na tvrdnje, ali je ta ponuda odbijena (Stancu protiv Rumunije).

Izdvojeno mišljenje u predmetu Stancu protiv Rumunije

„U nekim državama, uključujući Rumuniju, **pravosudni sistem, kao i pojedine sudije i tužioci, ponekad su izloženi oštrog kritici** i napadima čiji je cilj da se poljulja poverenje javnosti u integritet pravosuđa. Takvi napadi **mogu dodatno da podstaknu demagogiju i pripreme teren za strukturne reforme koje narušavaju kvalitet tog sistema...** Komisija Evropskog parlamenta i Savet su u svom izveštaju za 2013. godinu (videti stav 80) skrenuli pažnju na ulogu medija i na okolnost da su postojali **brojni primeri kada su mediji vršili pritisak na pravosuđe, kao i posebne sumnje u to da li je Nacionalni audiovizuelni savet predstavljao delotvoran nadzor**. Situacija je ukazala na **potrebu za revizijom postojećih pravila** kako bi se obezbedilo da sloboda štampe bude propraćena pravilnom zaštitom institucija i osnovnih prava pojedinaca, kao i da se obezbedi delotvorno obeštećenje.

Tako zaštita članova pravosuđa ne bi bila ograničena na krajnje štetne napade, već bi obuhvatila i ostale netačne činjenične izjave ili preterane vrednosne sudove koji narušavaju ugled sudija i tužilaca, ukoliko te izjave i vrednosni sudovi nisu dovoljno zasnovani na činjenicama.”

Izjave advokata u pismu ministru pravde koje se odnose na postupanje dvojice sudija (koje je „bilo u potpunosti suprotno principu nepristrasnosti i pravičnosti” i u kojem on zahteva da Pravosudna inspekcija sprovede istragu o „brojnim nedostacima... utvrđenim tokom pravosudne istrage”) **bile su vrednosni sudovi. Njihova činjenična osnova bila je dovoljna** (utvrđeno je da sudija nije uspeo da svom nasledniku u predmetu prenese ključne dokaze dovoljno ozbiljne da bi ih sudija koji je nasledio predmet zabeležio). Pored toga, postojala je dovoljno **čvrsta povezanost između upotrebljenih izraza i činjenica predmeta, a navodi nisu bili ni zbunjujući, niti neopravdani napadi**. Navodi koje je podnosilac osporio **nisu predstavljali ozbiljno štetne i suštinski neosnovane napade na postupanje sudova, već kritiku na račun dvojice sudija** u okviru rasprave o pitanju od javnog interesa koje se tiče funkcionisanja sudskog sistema i u kontekstu predmeta o kojem su mediji opsežno izveštavali od samog početka. Iako su se ti navodi ipak mogli smatrati grubima, oni su predstavljali vrednosne sudove sa dovoljnom „činjeničnom osnovom”. (Morice protiv Francuske)

■ Sankcionisanje urednika i uređivačke kompanije onlajn publikacije zbog objavljivanja klevetničkog članka o tadašnjoj potpredsednici Visokog sudskog veća i **optuživanje komisije zbog bitne povrede sudskog postupka u njenoj prethodnoj ulozi kao visokog tužioca⁵ krši slobode govora** (Stancu protiv Rumunije).

⁵ „relevantne izjave u objavljenom članku” naslovljenom „Potpredsednica CSM-a, [O.S.H.], ne daje objašnjenje za bitnu povredu sudskog postupka [koju je počinila ona] – [O.S.H.] i tužilac [V.P.], kada je student osuđen za ubistvo zadržan u pritvoru 13 meseci, ali je kasnije oslobođen jer nije počinio zločin. Saznajte [sve] o zloupotrebama tužilaštva koje su utvrdile sudije u ovom predmetu!”

Neosnovane optužbe za zloupotrebu položaja od strane tužioca u privatnom sporu: ne postoji kršenje slobode govora

Podnosilac koji se smatra odgovornim za klevete proistekle iz pisma sa optužbama tužioca za povredu sudskog postupka nije prekršio slobodu govora. U pismu Vrhovnom tužiocu, podnosilac je izneo izjave o stručnim i ličnim kvalitetima ovog javnog tužioca. Te izjave mogu se smatrati vrednosnim sudovima koji nisu zasnovani na dokazima, ali su pisma **sadržala i optužbe za nezakonito i uvredljivo ponašanje tužioca**. Tako je podnosilac, pre svega, tvrdio da je javni tužilac nezakonito odbio da podrži njegovu krivičnu žalbu, da je zloupotrebio svoja punomoćja i da je, u tom kontekstu, bio uključen u mito i u nezakonito prisluškivanje podnosioca njegovog telefona. **Ove tvrdnje su činjenične izjave za koje su domaći sudovi s pravom zahtevali od podnosioca da ih potkrepi relevantnim dokazima.** Te činjenične izjave nisu bile osnovane i nisu se mogle opravdati postupanjem datog tužioca (Lesnik protiv Slovačke).

■ **Chernysheva protiv Rusije: nema kršenja slobode govora usled nametanja građanske odgovornosti podnositeljki zbog klevete protiv tužioca:**

Podnositeljka je bila odgovorna za klevetu lokalnog tužioca u vezi sa dva članka. U obe publikacije je tvrdila da je tužilac – bilo direktno ili posredstvom drugog tužioca – vršio pritisak na okružni sud koji je odlučivao u građanskom postupku između tužiočeve supruge i njenih suseda. Podnositeljka je navela da su tvrdnje tužiočeve supruge bile nepravedne, ako ne i nezakonite, i da je ovakva odluka doneta samo zato što je tužilac preokrenuo okružni sud u korist svoje supruge.

■ **Novinarka je predstavila spor na takav način da su čitaoci neizbežno stekli utisak da je tužilac upotrebio svoje veze i autoritet koji pripada njegovom položaju** da preokrene sudstvo u korist supruge koja je pokrenula ovaj spor. Tvrdnje koje je iznela sama novinarka **nisu citirale neke druge izvore niti samo ponavljale tuđe izjave. Ni u jednoj fazi** postupka – ni pred domaćim vlastima, niti pred ovim Sudom – podnositeljka **nije pokušala da dokaže tačnost svojih tvrdnji.**

■ Domaći sudovi su, nakon ispitivanja svih dostupnih dokaza, utvrdili da su sporne izjave bile neistinite. Utvrdili su da optuženi tužilac nije učestvovao u građanskom sporu između njegove supruge i suseda. On nije učestvovao u postupku kao tužilac, treća strana, svedok, niti kao državni službenik. U svakom slučaju, tužilac je radio u tužilaštvu drugog upravnog okruga, a ne onog u kojem se nalazi okružni sud. Domaći sudovi nisu utvrdili nikakvu naznaku da je tužilac uticao na postupak pred okružnim sudom preko svojih ličnih veza ili na neki drugi način.

■ Optužbe podnositeljke bile su ozbiljne prirode i ponovljene više puta u nizu publikacija. One su **mogle da povrede tužioca ili da utiču na njegovo obavljanje dužnosti, a takođe su mogle da naruše njegov ugled. Ne postoji ništa što bi ukazalo da je podnositeljka bila sprečena da sprovede adekvatno istraživanje kojim bi potkrepila** svoje optužbe ili da iznese uravnoteženiji prikaz situacije. Kada se posmatraju u ovom kontekstu, izjave nisu bile pravičan komentar o sprovođenju pravde, već neopravdan lični napad na profesionalni ugled javnog tužioca (a contrario, Unabhängige Initiative Informationsvielfalt protiv Austrije, br. [28525/95](#), stav 43). Stoga, postojala je goruća društvena potreba da se spreči **neoprezno korišćenje tako ozbiljnih tvrdnji.**

Zahtev za dobrom verom i usklađenošću sa dužnostima i odgovornostima novinara koji daju izjave o sudijama i tužiocima

Novinari mogu da se pozovu na zaštitu iz člana 10 prilikom otkrivanja informacija o pitanjima od javnog interesa pod uslovom da postupaju u **dobroj veri i na tačnoj činjeničnoj osnovi** i da daju pouzdane i tačne informacije u skladu sa novinarskom etikom⁶ (Stancu protiv Rumunije).

■ Član 10 Konvencije ne garantuje potpuno neograničenu slobodu izražavanja čak ni u vezi sa izveštavanjem u štampi o pitanjima od ozbiljnog javnog značaja. U skladu sa stavom 2 ovog člana, ostvarivanje ove slobode podrazumeva „**dužnosti i odgovornosti**” koje se takođe odnose na štampu. Te „dužnosti i odgovornosti” dobijaju na značaju kada, kao u konkretnom slučaju, postoji pitanje napada na ugled imenovanog pojedinca (Chernysheva protiv Rusije).

⁶ Fressoz i Roire protiv Francuske [GC], br. [29183/95](#), stav 54, EKLJP 1999; Schwabe protiv Austrije, presuda od 28. avgusta 1992, Serija A br. 242B, str. 34, stav 34; Prager i Oberschlick protiv Austrije, presuda od 26. aprila 1995, Serija A br. 313, str. 18, stav 37

■ Iako štampa ne sme da prekorači određene granice, naročito u vezi sa ugledom i pravima drugih, njena uloga je ipak da prenese, **na način dosledan njenim obavezama i odgovornostima**, informacije i ideje o svim pitanjima od javnog interesa (Stancu protiv Rumunije).

■ Novinari **uključeni u javnu raspravu o pitanju od javnog interesa (pogrešno postupanje sudstva) moraju da ispune standard dužne pažnje i nikakav drugi zahtevniji zahtev**, jer u takvim okolnostima obaveza dokazivanja činjeničnih izjava može da uskrati novinaru zaštitu zagaranovanu članom 10, te da mu bude omogućen određeni stepen preterivanja ili čak provokacije, odnosno, drugim rečima, da iznese donekle neumerene izjave (Stancu protiv Rumunije).

Objavljivanje u štampi bez uticaja državnih vlasti

Značajno je to što ni guverner, niti neko drugo državno telo nisu podstakli zainteresovanost medija i izveštavanje o predmetu (Natsvlshvili i Togonidze protiv Gruzije).

■ Činjenica da su vlasti bile izvor prejudiciranih informacija relevantna je za pitanje nepristrasnosti suda samo ukoliko čitaoci mogu da dožive taj materijal kao autoritativniji u kontekstu njegovog izvora (Abdulla Ali protiv Velike Britanije, 30971/12).

■ Mišljenje izneto u domaćim dnevnim listovima o korupciji i kritika visokorangiranih državnih službenika nisu potekli od državnih vlasti i **ni na koji način ih nisu podstakli niti zastupali predstavnici domaćih organa**, već su bili samo lična mišljenja novinara (Rywin protiv Poljske, predstavka br. 6091/06, 18. februar 2016).

■ **Ne postoje dokazi da su vlasti na bilo koji način podstakle prejudicirano izveštavanje u medijima**. Naime, vreme potrebno poroti da donese presudu – sedam i po dana – upadljivo ukazuje na to da su porotnici postupali u skladu sa sopstvenom savešću i zahtevima zakletve koju su položili (Pollicino protiv Malte, 45441/99).

■ Isto tako, domaće vlasti se ne mogu smatrati odgovornima za postupke štampe (Rywin protiv Poljske, stav 232).

Ograničenja slobode govora u cilju zaštite ugleda sudija i tužilaca

Članci/publikacije ne bi trebalo da predstavljaju **neopravdan lični napad ili uvredu** (Grebneva i Alisimchik protiv Rusije).

■ Branilac **koji opisuje sudijino mišljenje kao „smešno“** (W. R. protiv Austrije, br. 26602/95). Branilac koji tvrdi da je **tužilac sastavio optužnicu „u stanju potpune intoksikacije“** (Mahler protiv Nemačke, br. [29045/95](#), odluka Komisije od 14. januara 1998 (neprijavljena) predstavlja ličnu uvredu.

■ U kontekstu izveštavanja o krivičnom postupku, upotreba reči „**zloupotreba javne funkcije**“ na račun tužioca sama po sebi ne narušava čast, dostojanstvo i poslovni ugled tužioca. Drugačija presuda, koja bi u suštini izjednačila svaku tvrdnju o pogrešnom postupanju tužilačkih organa sa uvredljivim ličnim napadom, potisnula bi medijsku raspravu o pitanjima od velikog javnog značaja i sakrila bi odluke tužilaca od pažnje javnosti (Novaya Gazeta i Milashina protiv Rusije).

■ Pozadina predmeta sadržala je **neprijateljstvo između novina i tužioca i kampanja** koje su organizovali mediji uopšte, a koje su kritikovale pojedince iz ključnih pravosudnih institucija. Međutim, nijedan sud nije smatrao da su članci u vezi sa tužiocem deo medijske kampanje koja bi predstavljala uznemiravanje ili da su njihove objave imale neki drugi cilj, a ne učešće u javnoj raspravi. Sudovi su smatrali da je krajnji cilj članaka koje su objavili podnosioci bio da se pokrene pitanje o načinu na koji pravosuđe funkcioniše i o moralnoj i stručnoj ispravnosti onih koji su zaduženi za njegovu zaštitu (Stancu protiv Rumunije).

■ Podnosiocëve **izjave nisu se mogle svesti na obične izraze antagonističkog odnosa sa sudijom**, u pogledu čega je podnosiocëv advokat izneo kritične napomene u pismu ministru pravde (koje je bilo objavljeno u štampi). Napomene su zapravo dala dvojica advokata na račun činjenica koje su bile nove, utvrđene i u mogućnosti da otkriju ozbiljne nedostatke u pravosuđu, uključujući dvojicu sudija koji su prethodno vodili istragu u predmetu u

kojem su klijenti ovih advokata bili građanske strane. Iako su podnositeljeve napomene imale negativnu konotaciju, trebalo je istaći da se, bez obzira na donekle neprijateljsku prirodu i ozbiljnost, ključno pitanje u izjavama odnosilo na funkcionisanje sudske istrage, što je bilo pitanje od javnog interesa, ostavljajući time malo prostora za ograničenja slobode izražavanja. Pored toga, advokat bi trebalo da je u stanju da privuče pažnju javnosti na potencijalne nedostatke u pravosuđu, a pravosuđe bi moglo da ima koristi od konstruktivne kritike (Morice protiv Francuske).

Način izražavanja

Sloboda novinara takođe obuhvata moguć stepen **preterivanja** ili čak provokacije (Prager i Oberschlick protiv Austrije, presuda od 26. aprila 1995, stav 38), a načini objektivnog i uravnoteženog izveštavanja nekada se znatno razlikuju.

■ Domaće vlasti ne treba da svoje poglede zamene pogledima štampe u vezi sa tehnikom izveštavanja koju bi trebalo usvojiti (Stancu protiv Rumunije).

■ Provokativna priroda teksta **satiričnog članka** povlačila je izričitu paralelu između regionalne tužiteljke i prostitutke⁷ (Grebneva i Alimischik protiv Rusije). Ova publikacija bila je jedan u nizu komičnih članaka sa likom prikazanim u karikaturi, pri čemu je humoristička priroda materijala bila jasna i nije se mogla shvatiti kao nešto drugo osim kao karikatura i parodija, to jest, kao satirično predstavljanje, a ne direktna izjava zlonamerno usmerena na tužiteljku.

■ **Uvredljiva priroda izjave bila je utvrđena isključivo na osnovu toga što ju je kao takvu videla dotična tužiteljka**, dok je namera novinara da je uvredi bila dokazana upotrebom reči 'prostitutka' i 'vukodlak'. Takvo obrazloženje bilo je sažeto i nerazvijeno i nije uzimalo u obzir društveni i politički kontekst, niti satiričnu prirodu i ironiju u pozadini publikacije.

■ **Uvredljivi jezik** može da bude van granica zaštite slobode izražavanja ukoliko predstavlja bezobzirno ocrnjivanje, na primer kada je jedina namera uvrediti nekoga (Skalka protiv Poljske), ali upotreba **vulgarnih fraza sama po sebi** nije presudna u proceni uvredljive izjave jer je možda upotrebljena samo u stilske svrhe. Stil predstavlja deo komunikacije kao vid izražavanja i kao takav je zaštićen zajedno sa sadržajem izraza (Grebneva i Alimischik protiv Rusije).

⁷ Stav 57 presude u predmetu Grebneva i Alimischik protiv Rusije: „Konkretno govoreći, kada je reč o spornom članku, Sud primećuje da je naslov 'Kandidati se moraju poznavati iznutra!' bio praćen montažom na kojoj se vidi žensko telo odeveno u novčanicu od jednog dolara, a na licu je fotografija tadašnjeg regionalnog tužioca, gospođe V., dok je lažni intervju obavljen sa izmišljenim ženskim likom, odnosno '[bivšom] advokaticom koja ima [je imala] ogromno radno iskustvo kao tužiteljka' i koja je 'sporadično, tokom izbora, vodila agenciju za poslovnu pratnju Kontakt ili slika'. Ime ovog lika, Vasilkinka, bilo je veoma slično prezimenu regionalne tužiteljke. Lik koji se u članku pominje kao 'prostitutka-vukodlak' kaže kako njena agencija za poslovnu pratnju pruža usluge kandidatima na izborima u njihovom regionu, pa na taj način zarađuje dodatni prihod tako što sprovodi naređenje vlade koje je odobrio predsednik. Takozvani intervju je praćen komentarima tog lika o kandidatima, uz upotrebu neformalnih reči i izraza.

Javni karakter izjava

Klevetničke izjave sadržane u pismu hijerarhijski nadređenom licu

Nema kršenja slobode izražavanja tamo gde je podnosilac bio krivično osuđen zbog optuživanja javnog tužioca za pogrešno postupanje i kršenje zakona u **pismu poslatom Vrhovnom tužilaštvu**, bez obzira na činjenicu da osporene izjave nisu date

Lesnik protiv Slovačke (izdvojeno mišljenje)

Možda je neophodno zaštititi državne službenike, uključujući tužioce, od uvredljivih, nasilnih i klevetničkih napada koji su smišljeni da utiču na njih u obavljanju dužnosti i da naruše poverenje javnosti u njih i funkciju koju drže. Međutim, svi ovi slučajevi su se odnosili na pisane ili usmene napade u javnosti i nisu, kao u datom slučaju, na napade u privatnoj prepisci sa dotičnim državnim službenikom, gde nam se čini da ne važe ista razmatranja. Nisu samo šire granice prihvatljive kritike u slučaju državnog službenika nego običnog pojedinca, već se državni službenici moraju pripremiti da tolerišu takvu kritiku, odnosno kada im je lično namenjena u privatnoj prepisci, pa čak i kada je ta kritika izražena na nasilan, grub ili neumeren način, odnosno kada sadrži ozbiljne i neosnovane tvrdnje. Kada su, kao ovde, tvrdnje iznete u ličnom pismu upućenom dotičnom državnom službeniku, jedino se u izuzetnim okolnostima može opravdati pokretanje krivičnog postupka u smislu člana 10 Konvencije.

Isto važi i za izjave iznete u pismu vrhovnom tužiocu. Kao hijerarhijski nadređeni P, vrhovni tužilac je, po našem mišljenju, bio odgovarajući autoritet koji dobija pritužbe o načinu na koji je P. obavljao svoje javne funkcije, a koji naročito treba da istraži, kao što je podnosilac tražio od njega, da li je počinjeno delo podmićivanja. Obični građani moraju u načelu imati slobodu da ulože pritužbe protiv državnih službenika njihovim hijerarhijski nadređenim licima, bez opasnosti od suočavanja sa gonjenjem zbog klevete ili uvrede, čak i kada te pritužbe predstavljaju navode o krivičnom delu, odnosno čak i kada se po ispitivanju dokaže da su ti navodi neosnovani.

Okolnost da su pisma objavljena i da je podnosilac za članak u štampi dostavio relevantni dokument nije bila ni od kakvog značaja jer je krivični postupak pokrenut pre objavljivanja pisama.

■ Stav Apelacionog suda da je sama činjenica o navođenju da je postupanje istražnog sudije bilo „u potpunosti suprotno principima nepristrasnosti i pravičnosti“ bila naročito klevetnička tvrdnja, pri čemu nije uzeto u obzir da tu izjavu nije dao podnosilac (advokat) novinaru, već da je to bio izvod iz njegovog pisma **ministru pravde** (u kojem traži sudsku inspekciju postupanja sudija). Osim toga, u vreme kada je podnosilac odgovarao na njegova pitanja, novinar je već iz sopstvenih izvora bio obavešten o pismu ministru. **Advokati se nisu mogli smatrati odgovornima za sve što se pojavilo u „intervjuu“ koji je objavila štampa, niti za postupke štampe** (Morice protiv Francuske).

Objavljivanje u novinama

U predmetu Chernysheva protiv Rusije, podnositeljka je kao profesionalna novinarka namerno upoznala opštu javnost sa svojim navodima, **ponovo ih objavljujući u novinama čiji je tiraž 3000 primeraka. Šteta koju su dotičnom javnom tužiocu** nanele izjave podnositeljke najverovatnije je bila **dodatno pojačana zato što su date novine bile zvanični bilten gradske uprave**, pa su čitaoci verovatno stekli **utisak da su kritiku njegovog profesionalnog postupanja podržale opštinske vlasti**.

Utica j klevetničkih izjava na sudije i tužioce

M ožda je neophodno zaštititi državne službenike, uključujući tužioce, od uvredljivih, nasilnih i klevetničkih napada koji su smišljeni da utiču na njih u obavljanju dužnosti i da naruše poverenje javnosti u njih i funkciju koju drže (Nikula protiv Finske [31611/96](#) i Janowski protiv Poljske [GC], br. [25716/94](#)).

Optužbe su bile **ozbiljne prirode i ponovljene više puta**. One su **mogle da povrede javnog tužioca, da utiču na njegovo obavljanje dužnosti, a takođe su**, u slučaju pisma poslatog Vrhovnom tužilaštvu, **mogle da naruše njegov ugled**. Šteta koju su dotičnom javnom tužiocu nanele činjenične izjave čiju istinitost podnosilac nije mogao da dokaže, najverovatnije je bila u izvesnoj meri pojačana objavljivanjem pisama u novinama, čemu je, na kraju krajeva, podnosilac doprineo tako što je autoru dostavio relevantna dokumenta (Lesnik protiv Slovačke).

Vrsta kazne izrečene u postupcima u slučaju klevete

Građanska ili krivična priroda i težina kazne izrečene u postupku za klevetu koji uključuje sudije i tužioce

■ **Nije presudno to što je postupak bio građanski, a ne krivični i to što je izrečena kazna bila blaga** (naredba da se objavi demanti i skromna novčana nadoknada). Važno je to što standardi koje su primenile domaće vlasti u reviziji tužbe za klevetu od strane tužioca nisu bili u skladu sa principima iz člana 10 EKLJP.

■ U ocenjivanju srazmernosti mešanja, priroda i težina izrečenih kazni su faktori koji moraju biti uzeti u obzir (Skalka protiv Poljske, br. [43425/98](#), stav 38, 27. maj 2003).

■ Ovaj postupak bio je **građanske, a ne krivične prirode, a podnositeljki je na kraju naređeno da plati veoma mali iznos** od RUR 250 (9 evra) (Chernysheva – nije došlo do kršenja). Podnosiocu je naređeno da plati novčanu kaznu od 4000 evra i, zajedno sa druga dva podnosioca, odštetu od po 7500 evra obojici sudija koji su podneli pritužbu kao građanske strane. Stoga kazna koja mu je izrečena nije bila „najblaža moguća“, već je, naprotiv, imala određeni značaj, a zbog njegovog statusa kao advokata se opravdano zahtevala još stroža kazna (Morice protiv Francuske).

■ **Građansko sankcionisanje** urednika i uređivačke kompanije onlajn publikacije zbog objavljivanja klevetničkog članka o tadašnjoj potpredsednici Visokog sudskog veća i optuživanje komisije zbog bitne povrede sudskog postupka u njenoj prethodnoj ulozi kao visokog tužioca **moglo je da ima odvrćajući uticaj** na ostvarivanje slobode izražavanja (Stancu protiv Rumunije).

■ Podnosilac advokat je bio **osuđen samo za bezobzirnu klevetu**, a sud je odustao od kazne, **ali je i dalje ostala obaveza plaćanja odštete i troškova**. Ovakvu kaznu je teško pomiriti sa dužnošću odbrane da revnosno brani interese svog klijenta. Sledi da bi primarno sama odbrana, pod nadzorom tužilaštva, trebalo da proceni relevantnost i korisnost argumenta odbrane bez potpadanja pod uticaj potencijalnog „**odvrćajućeg efekta**“ čak i **relativno blage krivične kazne ili obaveze plaćanja nadoknade za podnetu štetu ili troškove**. Stoga se **samo u izuzetnim slučajevima – čak i putem blage krivične kazne – može prihvatiti ograničenje slobode izražavanja odbrane kao neophodno u demokratskom društvu** (Nikula protiv Finske).

■ Čak i u slučaju izricanja novčane kazne u krivičnom postupku, **nije važno to što su podnosioci osuđeni na malu kaznu, već to što su uopšte osuđeni**: mogućnost krivičnog gonjenja novinara zbog navodnih uvreda, uz rizik od krivične osude i krivične kazne, zbog kritikovanja javne ličnosti na način koji se može smatrati lično uvredljivim, najverovatnije će sprečiti novinare da doprinose javnoj raspravi o pitanjima koja se tiču života zajednice (Grebneva i Alimshchik protiv Rusije).

Delotvornost pravnih lekova za navodno uznemiravanje od strane provladinih medija

Vlada je dostavila određeni broj odluka sudova i regulatornog tela za elektronske medije, gde su ova tela presudila u korist raznih tužitelja, utvrdila kršenje u smislu govora mržnje i naredila tuženoj strani da objavi date presude, naredila plaćanje nadoknade u vezi sa nematerijalnom štetom zbog narušavanja časti, ugleda i pretpostavke nevinosti izazvanih objavljivanjem neistinitih odnosno zabranjenih informacija o njima; ili su izdala opomenu i upozorenje ili zabranila dalje objavljivanje posebnog sadržaja. Kao takvi, oni su predstavljali delotvoran pravni lek koji podnosilac nije iscrpeo tražeći obeštećenje zbog narušavanja njegovog ugleda [Gasi i ostali protiv Srbije (24738/19, 6. septembar 2022)].

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj zadržavajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope